

Número 42 (març 2019)

INICI / PRESCRIPCIÓ ANTIPRESCRIPTIVA

Prescripció antiprescriptiva

🚩 Versión castellana 🚩 English version

</> Metadades

Jordi Gràcia

Professor de la Facultat de Filologia
Universitat de Barcelona

jgraciagracia@ub.edu

DOI: <https://dx.doi.org/10.1344/BiD2019.42.1>

Citació recomanada

Gràcia, Jordi (2019). "Prescripció antiprescriptiva". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 42 (juny) . <<http://bid.ub.edu/42/gracia.htm>>. DOI: <http://dx.doi.org/10.1344/BiD2019.42.1> [Consulta: 27-06-2019].

Paraules clau: Foment de la lectura

Keywords: Reading promotion

La paraula ja no sorprèn ningú i de fet està integrada al llenguatge comú de pedagogs, intel·lectuals i agents culturals. No estic segur, però, que sempre parlem del mateix quan enunciem el valor prescriptiu d'una instància, quan deduïm el pes prescriptiu d'un suggeriment, quan afirmem el valor prescriptiu d'un suplement, d'una revista, d'un blog o d'un programa de ràdio. O fins i tot quan determinem que aquests o aquells consums culturals són fruit d'una prescripció simbòlica, directa o indirecta.

Tendeixo a creure que la prescripció com a fenomen contemporani ha viscut una mutació substancial i positiva en la mesura que ha perdut monoteisme i ha guanyat relativisme informat i pluralista. O dit d'una altra manera, estem vivint la paradoxa de l'hegemonia de la prescripció literària i cultural tot just quan l'intel·lectual ha deixat de tenir l'autoritat prescriptiva que tradicionalment se li havia atorgat —la gent obeeix quan el cap del seu grup de lectura proposa un títol per debatre'l, els alumnes obeeixen quan els demanen una lectura obligatòria, fins i tot els lectors obeeixen quan ens recomanen llibres a través de premis privats o públics.

La classe intel·lectual ha mutat també, s'ha fraccionat i multiplicat fins a l'extrem que ja no pot prescriure, tot i que molts somniïn amb la perpetuació del vell món. Però aquest món ja no existeix, i no hi ha focus cohesionador, ni veu globalment escoltada ni altaveu unànime per tal de saber què llegir, què escoltar, què consumir culturalment parlant.

Per descomptat, és una bona notícia, malgrat que sovint ens posa contra les cordes. Si no hi ha autoritat àuria o aureolada, de qui hem de fer cas? A qui hem d'obeir? De qui ens hem de refiar a l'hora de seleccionar les nostres lectures? Com ho hem de fer per saber que no perdrem diners en comprar un títol de vint euros que pot ser una novel·la de pa sucat amb oli, malgrat l'embalum publicitari, i per saber que, malgrat l'anonimat d'un segell editorial o la invisibilitat d'un autor, darrere dels vint euros s'amaga un llibre d'autèntica qualitat?

Ara, com abans, no hi ha resposta per a una pregunta falsa perquè no hi ha tampoc un sol tipus de lector ni una sola motivació de lectura; de fet, no hi ha ni tan sols la il·lusió de poder capturar massivament un sol tipus de lector, perquè n'hi ha molts, de tipus massius de lectors. El canvi ha estat radical, no només per la difusió de la lectura en xarxa i digital, sinó també perquè el mercat llibresc ha construït un castell inabastable d'ofertes vulgars, regulars, bones i extraordinàries, no en un sol àmbit sinó en molts, i no en una sola literatura sinó en una multitud de literatures traduïdes i abastables com mai havia passat.

Precisament per això torna amb més força que mai l'angúnia de la prescripció, l'orientació, el consell autoritzat o almenys reconegut, però sense la més mínima subsistència del monoteisme perquè ha quedat destronat i substituït per una pluralitat de *mandamassos* i setciències, d'opinadors millors o pitjors, disposats a defensar el seu bastió i les seves certeses en el món de l'opinió pública i l'hegemonia cultural.

¿Som, doncs, ara més crèduls i més incauts que abans a l'hora d'exposar-nos a una recomanació o una prescripció? No ho crec. El que som és més adults i lliures, i ambdues coses són una pèssima notícia perquè ens obliguen a responsabilitzar-nos de les nostres decisions, sense poder assignar o resignar la responsabilitat a un tercer.

La il·lusió d'una qualitat cultural o literària impertorbable, estable i universal ha desaparegut fa molt de temps; a canvi, ha dominat el món de la cultura la convicció sobre la pluralitat de públics i la pluralitat d'ofertes culturals. Això és una bona notícia en la mesura que assegura una riquesa plural i horitzontalitzada de potencials lectors capaços de trobar la seva lectura i connectar-hi. Abans la reducció de segells i prescriptors permetia controlar relativament allò que llegia la gent; ara és, des de fa molts anys, obsoleta i il·lusa, sense que això hagi de ser el pròleg o el preàmbul de la fi de la cultura fina, bona i valuosa.

Aquesta ironia final vol dir que la literatura canònica ho segueix sent de totes les maneres imaginables, amb la diferència que el cànon ha passat a convertir-se en un conjunt de cànons diversificats i atents a les circumstàncies variadíssimes de formació, d'interès, d'expectativa i de necessitat que els públics han anat expressant des del final de la Segona Guerra Mundial en els seus consums populars, les seves addiccions i les seves devocions expressades pecuniàriament.

La nostàlgia d'un ordre tancat i jeràrquic sovint creix al si mateix de l'experiència de la pluralitat de consums: és com si una forma de mala consciència s'esperés amagada darrere del plaer de llegir l'últim èxit de llibreria, banal segurament, però també segurament entretingut, i això ens inoculés una forma de culpa cristiana que exigeix la

penitència d'empassar-se d'una tacada les primeres planes de *Sota el volcà*, de Malcolm Lowry, o el primer volum de *L'home sense atributs*, de Robert Musil i, com a mínim, rellegir les últimes planes d'*El temps retrobat*, de Marcel Proust. Del valor canònic i prescriptiu d'aquestes obres, no en tenim cap dubte, i això ens permet ràpidament eixugar la culpa d'haver fruit pacíficament de l'última novel·la premiada pel Sant Jordi, previsible i anodina, però amena.

La cosa es complica potser quan avaluem la subsistència de les lectures prescrites o obligatòries a l'àmbit acadèmic i a tots els nivells de l'escala educativa. Probablement, no funciona igual als cursos intermedis, al final de l'ESO o als batxillerats, que a l'àmbit universitari. Aquest últim viu de la il·lusió intangible d'haver estipulat irrefutablement els valors canònics d'una tradició literària i cultural. N'he esmentat dos o tres fa un moment, i són sens dubte exemples sensacionals de literatura perdurable. Per fortuna, però, les noves fornades d'investigadors i professors han assumit, alhora que l'excel·lència d'aquests exemples, la conveniència ideològica, ètica i cultural de sovintejar textos i autors menys reconsagrats com a clàssics literaris absoluts, en la mesura que prefiguren unes condicions vitals i una circumstància històrica i cultural més irregular, complexa i conflictiva.

El món d'avui no l'entendrem només llegint John Maxwell Coetzee i Philip Roth, Ian McEwan o Claudio Magris, i paga del tot la pena acostar-se a autors menys canònics del present i igualment estimulants malgrat la distància estètica: no fa pas mal de llegir Sergi Pàmies o Empar Moliner, tot i que potser sí que és més tòxic freqüentar Pilar Rahola o confondre l'agilitat narrativa d'Arturo Pérez-Reverte amb la qualitat literària.

El terreny més relliscós és, malgrat tot, l'inferior: aquell ventall d'edats que van des de la infantesa fins a l'adolescència avançada, allà on les passions es desfermen al contacte elèctric amb la realitat cultural, social, musical o qualsevol altra. L'exposició dels nens ha de limitar-se als noms intocables o pot recórrer legítimament a valors secundaris, discutibles, fins i tot probablement transitoris, per tal d'acostar l'experiència literària a l'adolescent? El debat és vell i ranci, i no em sembla productiu: ambdues coses són raonables i no són excloents, sobretot si el sistema interioritza la finalitat última de la literatura, la filosofia i la història a l'ensenyament mitjà.

Conec malament el funcionament precís de la prescripció lectora a aquests nivells educatius, però hi ha experiències comunes a pares i professors. Sovint s'ha fet llegir per a assignatures de castellà o català textos traduïts d'altres idiomes, com si no hi hagués cap obra en llengua originària, i sovint s'ha fossilitzat el llistat de lectures potencials, d'acord amb un horitzó canonitzador ultrapassat pel present. Naturalment que segueix sent una gran novel·la *El árbol de la ciencia*, de Pío Baroja, i segueix sent una novel·la menor *Laura a la ciutat dels sants*, de Miquel Llor, però no veig raó gran o petita per perpetuar-les prescriptivament. Fins i tot a l'inrevés: veig moltes raons per obrir el ventall de lectures a contes, novel·les i novel·les curtes dels últims cinquanta anys, que afavoririen un contacte amb la literatura de ficció (o l'assaig i la lírica) més intens, solidari, compromès i entenedor.

La llista potencial és molt llarga però ja no té xarxa de crèdit canònic, ja no té l'aval d'allò indiscutible. I això tendeix a fer molt conservadora la llista de llibres que podrien llegir els nens, com si fer-los acostar a les novel·les humorístiques de Juan José Millás, a les paròdies televisives d'Álvaro Pombo, a l'humor càustic de Quim Monzó, a l'erotisme de Pere Gimferrer, a la naturalitat narrativa de Javier Cercas o a la transparència analítica de Joan Margarit, pogués malmetre les condicions del gust literari dels nens. L'efecte seria exactament el contrari, en la mesura que la lectura literària és un aprenentatge adult i madur, lent i subterrani. Però la fal·lera de la lectura pot veure's estimulada i gairebé transpirada gràcies a autors excel·lents que no pretenen passar per clàssics absoluts sinó per escriptors de vàlua, intenció, estil i sensibilitat.

No n'hi hauria prou amb això?

Facultat de Biblioteconomia i Documentació (UB)

(<http://www.ub.edu/biblio>)

Carrer Melcior de Palau 140, 08014-Barcelona

Graus (<http://www.ub.edu/biblio/futurs/>)

Màsters (<http://www.ub.edu/biblio/masters/masters.html>)

Doctorat (<http://www.ub.edu/biblio/doctorat-dinformacio-i-documentacio-/doctorat-dinformacio-i-documentacio-en-la-societat-del-coneixement.html>)

Altres estudis (<http://www.ub.edu/biblio/cursos-de-formacio-continuada/altra-oferta-formativa.html>)

Recerca (<http://www.ub.edu/biblio/recerca/7.html>)

Estudis de Ciències de la Informació i de la Comunicació (UOC)

(<http://www.uoc.edu/portal>

[/ca/estudis_arees](http://www.uoc.edu/portal/ca/estudis_arees)

[/ciencies_informacio_comunicacio](http://www.uoc.edu/portal/ca/ciencies_informacio_comunicacio/docencia/index.html)

[/docencia/index.html](http://www.uoc.edu/portal/ca/ciencies_informacio_comunicacio/docencia/index.html))

Rambla del Poble Nou, 156, 08018-

Barcelona (publicacions@uoc.edu

(<mailto:publicacions@uoc.edu>))

Oferta formativa (http://www.uoc.edu/portal/ca/estudis_arees

[/ciencies_informacio_comunicacio](http://www.uoc.edu/portal/ca/ciencies_informacio_comunicacio/docencia/oficials/index.html)

[/docencia/oficials/index.html](http://www.uoc.edu/portal/ca/ciencies_informacio_comunicacio/docencia/oficials/index.html))

Coneix la UOC (<http://www.uoc.edu/portal/ca/universitat/index.html>)

[/portal/ca/universitat/index.html](http://www.uoc.edu/portal/ca/universitat/index.html))

Recerca i innovació

(<http://www.uoc.edu/portal>

[/ca/recerca-innovacio/index.html](http://www.uoc.edu/portal/ca/recerca-innovacio/index.html))

Viu la UOC (<http://www.uoc.edu/portal/ca/viu-la-uoc/index.html>)

[/portal/ca/viu-la-uoc/index.html](http://www.uoc.edu/portal/ca/viu-la-uoc/index.html))

Estudia a la UOC

(<http://estudis.uoc.edu/>)
